

Doris Lessing

Katkend raamatust “Vanglad, milles me vabatahtlikult elame”

Kunagi elas keegi väga lugupeetud ja jõukas talunik, kellel oli üks paremaid piimakarju kogu maal ning kelle juures käisid nõu küsimas teised talunikud tervest mandri lõunaosast. See juhtus vanas Lõuna-Rodeesias, praeguses Zimbabwes, kus mina üles kasvasin. Toimumisaeg oli natuke pärast Teist maailmasõda.

Ma tundsin seda talunikku ja tema peret hästi. Šoti päritolu talunik otsustas tuua Šotimaalt ühe väga erilise pulli. See juhtus just enne seda, kui teadlased avastasid, kuidas müüa potentsiaalseid vasikaid väikestes pakkides õhupostiga ühelt mandrilt teisele. Loom saabus ettenähtud ajal, muidugi lennukiga, ning teda tervitas talunikest, sõpradest ja asjatundjatest koosnev vastuvõtukomisjon. Pull maksis 10 000 naela. Ma ei tea, mis see teeks kokku praeguses vääringus, aga talunikule oli see väga suur summa. Pullile ehitati eraldi kodu. Ta oli suur ja muljetavaldav loom, väidetavalt leebe nagu talleke, ning talle meeldis, kui teda kõditati kuklast kepiga, ja seda tehti turvaliselt aediku varbade tagant. Tal oli oma talitaja, umbes kaheteistkümneaastane mustanahaline poiss. Kõik läks kenasti ning oli selge, et peagi saab pullist isa küllaldasele hulgatele vasikatele. Ta oli ka vaatamisväärsus, uudistajad sõitsid pühapäeva õhtupoolikul kohale, seisid ümber aediku ja silmitsesid mõtlikult seda imepärast looma, kes nägi välja nii võimas ja oli nii vagur. Ja äkitselt tappis pull täiesti seletamatult oma talitaja, selle mustanahalise poisi.

Seepeale toimus midagi kohtuistungisarnast. Poisi sugulased nõudsid ja said hüvitist. Sellega aga ei olnud lugu veel lõppenud. Talunik otsustas, et pull tuleb tappa. Kui see teatavaks sai, läksid paljud inimesed tema juurde ja palusid toreda looma elu eest. Kõik ju teadsid, et pullidel on kombeks äkitselt pööraseks minna. Karjapoissi oli hoiatatud ning küllap oli ta olnud lohakas. Endastmõistetavalt see enam ei korduks... Ja raisata kogu see jõud, potentsiaal, rahast rääkimata – mille pärast?

„Pull on tapnud, pull on mõrtsukas ja teda tuleb karistada. Silm silma vastu, hammas hamba vastu,“ ütles järeleandmatu talunik ning laskekomando hukkaski pulli ja ta maeti maha.

Nagu ütlesin, ei olnud see talunik mingi tohmakas ega maamats. Enamgi veel, ta veetis nagu kõik temasugused – valitsev valge vähemus – palju aega, kirudes kõikjal enda ümber elavaid mustanahalisi ja sõimates neid primitiivseteks, tagurlikeks, paganateks ja nii edasi.

Tema tegu, looma süüdimõistmine kuriteos, pärines aga inimkonna kaugest minevikust, nii kaugest, et me ei teagi, kust see alguse on saanud, kuid kindlasti oli see aeg, mil inimene ei teadnudki õieti, kuidas inimeste ja loomade vahel vahet teha.

Kõik taktitundelised vihjed sõpradelt või teistelt talunikelt tõrjus ta kõrvale vastusega: „Täna väga, mina tean, kuidas hea ja kurja vahel vahet teha.”

Ja veel teinegi juhtum. Teise maailmasõja lõpul mõisteti surma üks puu. Seda puud seostati kindral Petainiga, keda peeti mõnda aega Prantsusmaa päästjaks ja seejärel Prantsusmaa reetjaks. Kui Petain häbisse langes, mõisteti puu pühalikult süüdi ning hukati vaenlasega koostöö tegemise eest.

Ma mõtlen neist juhtumitest sageli – need esindavad seiku, mis saavad aja möödudes suurema tähenduse. Alati, kui tundub, et kõik kulgeb üsna sujuvalt – ja ma räägin inimeste asjadest üldiselt –, kerkiks järsku otsekui esile midagi kohutavalt primitiivset ja inimesed pöörduvad tagasi barbaarse käitumise juurde.

Just sellest ma tahangi rääkida neis viies loengus – sellest, kui sageli ja millisel määral valitseb meid nii üksikisikute kui ka gruppidega meie metsik minevik. Ja ometi, kui mõnikord tundubki, et oleme abitud, suudame samas väga kiiresti – või liigagi kiiresti, et seda seedida – koguda teadmisi endast mitte üksnes kui üksikisikutest, vaid ka kui gruppidest, rahvastest ja ühiskonnaliikmetest.

Inglise keelest tõlkinud Krista Kaer